

Važnost čitanja i pripovijedanja u radu s djecom rane i predškolske dobi iz perspektive odgajatelja

Skladany, Vivien

Undergraduate thesis / Završni rad

2018

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Rijeka, Faculty of Teacher Education in Rijeka / Sveučilište u Rijeci, Učiteljski fakultet u Rijeci**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:189:463847>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-03-22**

Repository / Repozitorij:

[Repository of the University of Rijeka, Faculty of Teacher Education - FTERI Repository](#)

SVEUČILIŠTE U RIJECI
UČITELJSKI FAKULTET U RIJECI

Vivien Skladany

Važnost čitanja i pripovijedanja u radu s djecom rane i predškolske dobi iz
perspektive odgajatelja

ZAVRŠNI RAD

Rijeka, 2018.

SVEUČILIŠTE U RIJECI
UČITELJSKI FAKULTET U RIJECI
Preddiplomski sveučilišni studij Rani i predškolski odgoj i obrazovanje

Važnost čitanja i pripovijedanja u radu s djecom rane i predškolske dobi iz
perspektive odgajatelja

ZAVRŠNI RAD

Predmet: Kultura govorenja i pisanja

Mentor: doc. dr. sc. Maja Opašić

Student: Vivien Skladany

Matični broj: 0299010083

U Rijeci, 28. lipnja, 2018.

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

Izjavljujem i svojim potpisom potvrđujem da sam završni rad izradila samostalno, uz preporuke i savjetovanje s mentorom. U izradi rada pridržavala sam se Uputa za izradu završnog rada i poštivala odredbe Etičkog kodeksa za studente/studentice Sveučilišta u Rijeci o akademskom poštenju.

potpis

Veliko hvala mojoj mentorici, doc. dr. sc. Maji Opašić na pruženoj podršci, strpljenju i savjetima te velikoj pomoći tijekom cijelog procesa nastajanja završnog rada.

Zahvaljujem se odgajateljicama Dječjeg vrtića Rijeka, Centra predškolskog odgoja „Potok“, Dječjeg vrtića „Vida“ iz Šibenika i Dječjeg vrtića „Duga“ iz Umaga na pomoći i izdvojenom vremenu tijekom provedbe istraživanja.

Hvala mojoj Edi, koja me tijekom cijelog studiranja poticala i pomagala mi sa svojim savjetima.

Mojoj obitelji, veliko hvala na neizmjernoj podršci, ljubavi i vjeri u mene i moj uspjeh.

Na kraju, želim se zahvaliti svojim kolegicama na velikoj pomoći, pozitivnoj energiji i zajedničkim trenucima bez kojih tri protekle godine ne bi bile iste.

Sažetak

Temeljni cilj rada je prikazati ulogu i važnost čitanja i pripovijedanja djeci od najranije dobi te istražiti na koji način i kada čitanje i pripovijedanje odgajatelji primjenjuju u svom svakodnevnom radu. Na samom početku se definira čitanje te njegovi aspekti i svrha. Posebna je pažnja usmjerena na tri vrste dječje književnosti koje su najprisutnije u radu s djecom rane i predškolske dobi, a to su slikovnica, bajka i priča. Također, izneseni su glavni zaključci provedenog istraživanja kojemu je bio cilj ispitati mišljenje odgajatelja o važnosti čitanja i pripovijedanja djeci od najranije dobi. Rezultati istraživanja pokazali su da odgajatelji shvaćaju važnost čitanja i pripovijedanja djeci od najranije dobi te da svakodnevno provode aktivnosti vezane za čitanje i pripovijedanje. Osim toga, odgajatelji su istaknuli kako djeca iznimno uživaju, pozitivno reagiraju te vrlo često sama iniciraju aktivnosti čitanja.

Ključne riječi: čitanje, pripovijedanje, dječja književnost, dijete, odgajatelj

Abstract

The basic aim of the paper is to establish the importance of reading and narrating to children from the earliest age and to discover how and when preschool teachers apply reading and narrating in their everyday work. At the very beginning the reading is defined as well as its aspects and purpose. Particular attention is focused on three types of children's literature that are most prominent to working with children of early and preschool age, such as picture books, fairy tales and stories. In addition, the research was conducted and its goal was to examine preschool teacher's opinion about the importance of the reading and narrating to children from the earliest age. The results of the research shown that preschool teachers understand the importance of the reading and narrating to children from the earliest age and they do activities that include reading and narrating daily. Furthermore, preschool teachers pointed out that children enjoy, react positively and very often initiate reading activities.

Key words: reading, narrating, children's literature, child, preschool teacher

SADRŽAJ

1. UVOD.....	1
2. ČITANJE.....	3
2.1. Strategije čitanja.....	4
2.2. Tečnost čitanja	5
2.3. Razumijevanje pri čitanju	6
2.4. Motivacija za čitanje	7
2.4.1. Vrste čitalačke motivacije.....	7
2.4.2. Predškolska čitalačka motivacija	9
2.5. Predčitačke vještine.....	10
2.5.1. Funkcija i svrha pisanog jezika.....	10
2.5.2. Pojmovi o tehničkim i dogovornim karakteristikama pisma	10
2.5.3. Svijest o uporabi glasovne strukture riječi u čitanju.....	11
2.5.4. Grafo-foničko znanje	11
2.6. Važnost čitanja djeci od najranije dobi	11
3. DJEČJA KNJIŽEVNOST	13
3.1. Vrste dječje književnosti	13
3.2. Slikovnica.....	14
3.2.1. Funkcije slikovnice	15
3.2.2. Kvaliteta slikovnica	15
3.2.3. Koja je slikovnica dobra?	17
3.3. Bajka	18
3.3.1. Podrijetlo i istinitost bajki.....	19
3.3.2. Razumijevanje bajki	20
3.3.3. Utjecaj bajke	21
3.4. Priča.....	22
3.4.1. Priče za pričanje i priče za čitanje	23
3.4.2. Odabir priče	24
3.4.3. Odabir priče prema djetetovoj dobi	26
4. ULOGA ODGAJATELJA U ČITANJU I PRIPOVIJEDANJU	27
4.1. Uloga odgajatelja u govornom razvoju djeteta	27

4.2.	Svakodnevno čitanje djetetu	27
4.3.	Ozračje i prostor za čitanje djeci	28
4.4.	Kompetencije pripovjedača.....	29
5.	STAVOVI ODGAJATELJA O VAŽNOSTI ČITANJA I PRIPOVIJEDANJA DJECI OD NAJRANIJE DOBI.....	31
6.	ZAKLJUČAK.....	35
7.	POPIS LITERATURE.....	37
8.	PRILOZI.....	39

1. UVOD

Čitanje djeci od najranije dobi iznimno je važno jer utječe na razvoj jezika i pismenosti, razvija ljubav prema knjizi te pomaže u kognitivnom, socijalnom i emocionalnom sazrijevanju (Radonić i Stričević, 2009). Čitanje od najranije dobi doprinosi stvaranju motivacije za razvoj predčitačkih vještina te stvara naviku za čitanje u daljnjem životu.

U suvremenom shvaćanju djetinjstva, vrlo često se ističe važnost čitanja i pripovijedanja djeci od najranije dobi, s početkom u prenatalnom razdoblju. Mnogi autori navode kako čitanje i pripovijedanje utječe na cjelokupni razvoj djeteta, posebice na kognitivni i socio-emocionalni razvoj. Osim toga, sposobnost čitanja je iznimno važna tijekom cijelog života, stoga je upravo predškolsko razdoblje ključno za poticanje motivacije i stvaranje navike za buduće čitanje. Djeca veoma uživaju u svim aktivnostima koje obuhvaćaju čitanje, pripovijedanje, listanje slikovnica, a kroz koje se potiče mašta, kreativnost te posebno, jezični razvoj. Iz tog je razloga iznimno važno da odgajatelji budu svjesni velikog utjecaja čitanja i pripovijedanja djeci u ranom i predškolskom odgoju i obrazovanju. Također, odgajatelji, kako bi utjecali na razvoj djeteta čitanjem i pripovijedanjem, moraju biti upoznati s osnovama dječje književnosti te djelima koja su primjerena za rad u odgojno-obrazovnoj skupini.

Aktivnosti čitanja i pripovijedanja veoma se često provode u odgojno-obrazovnom radu te je jasno vidljivo da djeca u tome uživaju. Iz tog je razloga cilj ovog rada objediniti teoriju i praksu te doći do različitih spoznaja o važnosti čitanja i pripovijedanja djeci od najranije dobi. U tu svrhu važno je upoznati se s točnom definicijom čitanja i njegovim aspektima. Nadalje, poznavanje osnova dječje književnosti te njezinih najzastupljenijih vrsta ključno je za prepoznavanje važnosti i utjecaja čitanja i pripovijedanja djeci. U radu su definirane i detaljno objašnjene najprisutnije vrste književnosti u dječjem vrtiću, a to su slikovnica, bajka i priča. S obzirom, da su uz roditelje, odgajatelji ključni pripovjedači tijekom ranog i predškolskog razdoblja, važni su njihovi stavovi i mišljenja o čitanju i

pripovijedanju djeci od najranije dobi. U tu svrhu provedeno je istraživanje s ciljem ispitivanja stavova odgajatelja o važnosti čitanja i pripovijedanja te su iznijeti najvažniji zaključci.

2. ČITANJE

Svima onima koji su ovladali procesom čitanja, ono se čini kao vrlo jednostavna i razumljiva aktivnost. Kada osoba jednom nauči čitati, ona nadalje to čini automatski, bez razmišljanja. Čitanje se naizgled čini jednostavno poput gledanja. Pismena osoba, kada vidi da nešto piše, automatski procesuiraju značenje tih slova i riječi u svojoj glavi. Čini joj se da je dovoljno vidjeti što piše, no i nepismena osoba vidi što piše, međutim ne može shvatiti značenje te riječi. Prema Čudina-Obradović (2004) čitanje je kognitivno zahtjevna aktivnost koja iziskuje preradu viđenog na temelju prijašnjeg znanja. Obuhvaća mnoge veoma zahtjevne procese, a neki od njih su usporedba, povezivanje onoga što vidimo s onime što čujemo ili smo već čuli, prizivanje iz pamćenja, uočavanje bitnih te odbacivanje suvišnih podataka i još mnogi drugi. Možemo zaključiti da je čitanje iznimno zahtjevan i složen proces te nam se ono može činiti jednostavnim tek kada ga, nakon mnogo sati vježbe, u potpunosti usavršimo.

Prema suvremenom shvaćanju čitanja dva su ključna izvora vještine čitanja, a to su unutarnji, koji je usko povezan s osobinama ličnosti te vanjski, na koji najviše utječe okolina koja se odnosi na prilike za čitanje i metode poučavanja.

Unutarnji izvor čitanja obuhvaća biološku, spoznajnu i razinu ponašanja. Biološka razina je uvelike predodređena biološkom opremljenosti organizma, odnosno neoštećenošću gena te strukturi i funkciji mozga. Na spoznajnu razinu čitanja utječu funkcije moždanih struktura koje uključuju sposobnosti, jednim imenom nazvane bazična fonološka sposobnost. U nju spadaju percepcija i produkcija govora, brzina imenovanja, kratkoročno pamćenje verbalnog materijala, pamćenje parova riječi i fonemska svjesnost. Ove sposobnosti su ključne za proces čitanja te ukoliko ijedna od njih nije u potpunosti razvijena javlja se fonološki deficit. Posljedica fonološkog deficita je slabije razvijena čitalačka vještina. Stvarnu razvijenost čitalačke vještine možemo promatrati na razini ponašanja koja se očituje u točnosti čitanja i pisanja te brzini i tečnosti čitanja (Čudina-Obradović, 2014).

2.1. Strategije čitanja

Visinko (2014) ističe kako postoji mnogo strategija kojima se postiže čitanje s razumijevanjem, a one se odnose na vještine i načine koji dovode do razumijevanja teksta. Razumijevanje je uvjet za ikakvu daljnju aktivnost vezanu za čitanje. Ono je uvjet za daljnje istraživanje, analiziranje, tumačenje, pisanje i stvaranje.

Mnogo je autora koji se bave strategijama čitanja, no među mnoštvom strategija, ipak postoje one za koje su istraživanja pokazala da su najučinkovitije. Izvješće Mreže Eurydice, prema Visinko (2014) navodi sljedeće strategije: nadgledanje, odnosno provjera vlastitog razumijevanja, suradničko učenje koje se navodi i kao strategija poučavanja, postavljanje i odgovaranje na pitanja, stvaranje vizualnih prezentacija te ustroj i sažimanje teksta, odnosno selektivna usmjerenost na ključne informacije. Osim toga, navode se još tri strategije čitanja, a to su izvođenje zaključaka i informacija što se povezuje s postavljanjem pitanja, povezivanje različitih dijelova teksta što se povezuje s ustrojem teksta te primjena prethodnog znanja. Također, autorica Visinko (2014) navodi još tri strategije: metakognitivna strategija prije čitanja, odnosno pregledavanje teksta, zatim kognitivna strategija prije i za vrijeme čitanja zvana predviđanje o razvoju sadržaja teksta i posljednja strategija koja se povezuje s postavljenjem pitanja, tumačenjem i pronalaženjem zaključka, no važna je sama za sebe te se naziva prepoznavanje glavnih ideja.

Prethodno navedene strategije se koriste prije i poslije čitanja. Osim toga, strategije poput sažimanja, tumačenja i izvođenja zaključka zahtijevaju ponovno vraćanje na tekst nakon prethodno napisanih bilješki.

Opće je poznato da će čitanje biti uspješnije ukoliko se kombinira nekoliko strategija istovremeno, stoga se od samih početaka učenja čitanja, djecu treba poučavati različitim strategijama. Također, s vremenom će se u metodici hrvatskog jezika sve više razvijati kako strategije učenja i poučavanja, pa tako i strategije čitanja (Visinko, 2014).

2.2. Tečnost čitanja

„Tečnost čitanja možemo definirati kao vještinu brzog, točnog i izražajnog čitanja teksta“ (prema Čudina-Obradović, 2014: 161). Tečnost čitanja se razlikuje od točnosti čitanja jer tečnost obuhvaća brzo i točno čitanje. Automatsko prepoznavanje riječi i njihovo povezivanje bez potrebe za izdvajanjem jedne riječi ili glasa dovodi do tečnog čitanja.

Dva elementa utječu na tečnost čitanja, a to su primjena automatskog abecednog načela i izražajnost čitanja.

Primjena abecednog načela se odnosi na usvajanje tehnike čitanja i to zapravo predstavlja početak samog procesa čitanja. Abecedno načelo se usvaja kada čitač početnik može raspoznati kojem slovu odgovara određeni glas te kada prema tome pisanu riječ pretvara u izgovorenu. Taj je proces u početku dugotrajan i zahtjevan te iziskuje mnogo vremena. Mnogo je ne slaganja među autorima o potrebnom broju ponavljanja kako bi riječ postala dio rječnika cjelovitih riječi. Međutim, vrlo je jasno da čitajući što više vremena, čitač se sve više susreće s pojedinom riječi što dovodi do većeg automatskog rječnika cjelovitih riječi te na kraju boljeg čitanja (Čudina-Obradović, 2014).

Čudina-Obradović (2014) navodi izražajnost ili prozodiju kao drugi element tečnog čitanja. Čitanje postaje izražajno kada čitač usvoji abecedno načelo te mu postaje moguće usredotočiti se na cjelinu rečenice. Čitač zna postaviti naglasak i uzeti dah na pravom mjestu u rečenici te mu melodija rečenice postaje prirodna i govorna. Također, dobra intonacija pokazuje kako čitač razumije smisao rečenice jer upravo intonacija i naglasak označuju smisao te imaju mogućnost mijenjanja smisla. Ukoliko čitač nije ovladao izražajnošću, njegov će naglasak biti jednak u cijeloj rečenici te će čitanje biti ravnomjerno i monotono.

Vanjske karakteristike tečnosti čitanja te njezin nastanak obuhvaća suvremena definicija te definira tečnost kao vještinu prepoznavanja riječi koja omogućava čitaču da brzo bez dekodiranja razumije napisani tekst (Pikulski i Chard, 2005, prema Čudina-Obradović, 2014).

2.3. Razumijevanje pri čitanju

Razumijevanje pročitano čini samu svrhu vještine čitanja, a uspjeh i napredovanje u učenju u potpunosti ovise o njemu. Pojam razumijevanja pri čitanju vrlo je složen i zahtjevan. Čudina-Obradović (2014) navodi kako ga možemo promatrati kroz dva glavna aspekta, a to su prepoznavanje riječi i razumijevanje značenja riječi. Razumijevanje pri čitanju se može definirati kao prepoznavanje napisane riječi s tom istom riječi pri slušanju, odnosno slovo dekodiramo u glas, zatim glasovi povezani u riječi te na kraju tu riječ prepoznajemo kao nešto što smo prije čuli. Za razumijevanje cjelovitog teksta potrebno je proći nekoliko razina. Prvo je potrebno prepoznati značenje riječi, nakon toga značenje rečenice te na kraju značenje cjelokupnog teksta. Ove razine uvelike utječu jedna na drugu te su međusobno povezane i na njih djeluju mnoge značajke poput urođenih sposobnosti, iskustva, vježbe, vremena provedenog čitajući, razmišljanja o pročitano i slično.

Osnovu razumijevanja čine dekodiranje i prepoznavanje značenja riječi. Dekodiranje je izuzetno važno u početku učenja čitanja, a bez brzog i točnog dekodiranja niti nema potpunog razumijevanja. Osobe koje tek počinju čitati svu svoju pažnju usmjeravaju upravo na dekodiranje, dok s druge strane,iskusni čitači to rade automatski te koriste gotove cjeline. Dekodiranje i prepoznavanje značenja riječi su nužan faktor za razvijanje razumijevanja pri čitanju, no ipak kako bi se usavršila ta vještina potrebno je mnogo vremena posvetiti čitanju. Upravo je iz tog razloga bitna motivacija za čitanje jer ona ima veliki utjecaj na dugotrajno čitanje, a samim time i susretanje s istim riječima (Čudina-Obradović, 2014).

Viša razina od razumijevanja značenja riječi jest razumijevanje propozicija, odnosno temeljnih tvrdnji. Smisao teksta temelji se na propozicijama te one čine osnovnu bit teksta. Čitatelj, kako bi shvatio tekst, treba prepoznati temeljne propozicije te povezati njihov odnos. Teškoće u razumijevanju se javljaju kada čitatelj ne može pronaći temeljne propozicije u tekstu te kada nema sposobnost zaključivanja o odnosu između propozicija. Više propozicija se povezuju u velike smislene jedinice, odnosno mreže propozicija, a smislene mreže propozicija čine mentalni model značenja teksta. Neka istraživanja su pokazala da će mentalni model prije nastati ukoliko djeca tijekom čitanja imaju mogućnost predočavanja predmeta o kojima se govori u tekstu, a još će

brže nastati ako djeca imaju mogućnost baratanja tim istim predmetima (Čudina-Obradović, 2014).

Kako bi čitač razumio pročitani tekst potrebno je prepoznati značenje riječi u tekstu, zatim prepoznati značenje rečenice, nakon toga zaključiti o povezanosti propozicija te na kraju izgraditi mentalni model koji čini složenu zamisao cjeline teksta. Tijekom čitanja će svaki čitač sebi stvoriti vlastitu predodžbu, odnosno mentalnu reprezentaciju kako dijelova pa tako i cjeline teksta (Čudina-Obradović, 2014).

2.4. Motivacija za čitanje

U današnjem vremenu, nužno je i obvezno da djeca nauče čitati na bilo koji način. Međutim, postavlja se pitanje žele li djeca uopće naučiti čitati. Čitanje, za razliku od govora, nije prirodna aktivnost. Govor usvajamo iz okoline, dok su za učenje čitanja potrebne posebno organizirane aktivnosti koje iziskuju pozornost, vizualno i slušno pamćenje te istovremeno razmišljanje o rečenicama i riječima iz teksta. Upravo iz navedenih razloga dijete mora imati motivaciju za te zahtjevne aktivnosti čitanja. Za aktivnosti čitanja nužna je snažna motivacija te mentalni angažman, a takav način čitanja autori nazivaju aktivno čitanje. Možemo ga definirati kao istovremeno sjedinjenje prethodnog znanja, misaonih strategija i snažne motivacije za razumijevanje teksta (Čudina-Obradović, 2014).

Čudina-Obradović (2014) čitanje definira kao veoma složenu aktivnost koja se ostvaruje vlastitim misaonim naporom te čestim ponavljanjem te aktivnosti. Kako bi dijete steklo motivaciju za čitanje, važno ga je što ranije pridobiti te mu ukazati na potrebu i važnost čitanja. Također, treba paziti da se osmisli dobar pristup i zanimljive aktivnosti kako ne bismo dijete odbili od čitanja, već ga motivirali i pokazali mu koliko čitanje može biti interesantno.

2.4.1. Vrste čitalačke motivacije

Čudina-Obradović (2014) razlikuje motivaciju za učenje čitanja i motivaciju za čitanje. Motivacija za učenje čitanja se razvija tijekom prvog razreda osnovne škole kada dijete vidi svoj napredak te postaje sve bolji čitač. Istraživanja su pokazala da u samom početku učenja čitanja snažnu motivaciju čini želja za usvajanje vještine

čitanja i ponos na svoj uspjeh. Nadalje, ista istraživanja su pokazala da nakon stečene vještine čitanja, motivacija djece za učenje čitanja više nije rasla. Pretpostavlja se da je razlog tomu to što djeca više nisu mogla uvidjeti vlastiti napredak koji je bio na početku kada su prešli iz nečitača u čitača. Iz istraživanja možemo zaključiti da su djeca sama po sebi motivirana kada usvajaju neke nove vještine što direktno utječe na povećanje samopoštovanja i osjećaja kompetentnosti.

Motivacija za čitanje se javlja kada je dijete savladalo tehniku dekodiranja i samim time čini veoma složen pojam. Nakon što nauči osnovne tehnike čitanja, mnogo je različitih elemenata koji utječu na njegovu daljnju motivaciju. Motivaciju za čitanje, vrlo slično kao i općenito motivaciju, možemo promatrati kao intrinzičnu i ekstrinzičnu, odnosno unutarnju i vanjsku. Intrinzična se motivacija odnosi na djetetovu unutarnju želju da razumije tekst, dobije informaciju i postigne pravi užitak čitanja, dok se ekstrinzična motivacija odnosi na neki vanjski cilj koji dijete čitanjem želi postići, poput ocjene, poštivanja vršnjaka ili zadovoljstva roditelja (Čudina-Obradović, 2014).

Autori Watkins i Coffey (2004) prema Čudina-Obradović (2014) definiraju osam vrsta čitalačke motivacije, a njihovi se rezultati mogu sažeti u četiri kategorije. Prvu kategoriju čini unutarnja čitalačka motivacija koja se odnosi na uživanje u sadržaju, humoru i slikama, znatiželju te na doživljaj vlastite vrijednosti, percepciju sebe kao čitača i uživanje u usavršavanju osobne čitalačke sposobnosti. Druga kategorija jest vanjska čitalačka motivacija te u nju spada natjecanje s drugim osobama u vještini čitanja, dobra ocjena te poštovanje vršnjaka. Pounutrašnjena čitalačka motivacija, odnosno prihvaćanje vrijednosti roditelja i učitelja čini treću kategoriju, a ona se odnosi na priznanje od strane roditelja i učitelja. Posljednja, četvrta kategorija, jest čitalačka nemotiviranost koja obuhvaća izbjegavanje čitalačke aktivnosti i proglašavanje teksta zahtjevnim, a priče presloženom.

Čudina-Obradović (2014) navodi kako se motivacija za čitanje razlikuje od ljubavi prema knjizi. Dijete može puno čitati i truditi se, a da uopće to ne voli, već želi postići neke druge ciljeve poput dobre ocjene. Osim toga, motivacija nije isto što i osjećaj vlastite kompetencije jer dijete može dobro usavršiti vještinu čitanja, a istovremeno to ne voli i neće čitati ako to nije u svrhu nekog zadatka. Također, motivacija za čitanje se ne može poistovjetiti sa zanimanjem za sadržaj jer dok će neka

djeca čitati radi cijelog sadržaja, druga će čitati samo dijelove sadržaja, a ostatak će izbjegavati. Postoji još jedan segment prema kojem se razlikuje čitalačka motivacija, a to je razlika između čitanja za razonodu i čitanja za učenje.

2.4.2. Predškolska čitalačka motivacija

U ranom i predškolskom razdoblju se čitalačka motivacija iskazuje na mnogo načina, a može se javiti već u drugoj godini života. Neki od načina na koji se predčitalačka motivacija može iskazati su kroz samoinicijativne zahtjeve za zajedničkim čitanjem priča i slikovnica, kroz primjećivanje značenja okolišnog tiska i zasebnih slova u okolini, kroz želju za slanjem poruka, kroz izuzetno zanimanje i aktivno sudjelovanje tijekom zajedničkog čitanja te kroz samoinicijativno listanje slikovnica i glumljenje samostalnog čitanja (Whitehurst i Lonigan, 1998., prema Čudina-Obradović, 2004).

Za pojavljivanje čitalačke motivacije iznimno su važni djetetovi doživljaji s pisanim tekstom koje stječe u svojoj obitelji. Ti se doživljaju najčešće stvaraju tijekom zajedničkog čitanja slikovnica i priča, mnogo prije samog odlaska u školu. Osim čitanja slikovnica s roditeljima, za djecu su također iznimno bitni zajednički odlasci u knjižnicu te pregled i posudba knjiga. Susretanje s različitim slikovnicama i knjigama, osim što djeluje na čitalačku motivaciju, ima i značajan utjecaj na budući uspjeh u čitalačkoj vještini (Čudina-Obradović, 2004).

Mnoga su istraživanja ukazala na važnost provođenja zajedničkog vremena djece i roditelja jer to dovodi do sreće, veselja, igre i zabave što ima pozitivan utjecaj na čitalačku motivaciju kod djece. Suprotno tomu, negativan utjecaj imaju konstantni roditeljski naponi kojima pokušavaju potaknuti čitalačku motivaciju iz razloga što djetetu stvaraju nelagodu i otpor. Djeca rane i predškolske dobi imaju samostalnu želju za listanje slikovnica i čitanje knjiga samo kada se osjećaju ugodno i opušteno, stoga svaki napor za postizanje rezultata djeluju negativno na djetetovu čitalačku motivaciju (Čudina-Obradović, 2004).

2.5. Predčitačke vještine

Kod djece se vrlo rano razvija svijest o pisanom jeziku, a njezini se počeci mogu zamijetiti već u trećoj godini.. Tada dijete ukazuje na to da razumije osnovne funkcije i značajke pisanog jezika. Ta se osjetljivost za karakteristike i smisao pisanog jezika jednim imenom naziva *predčitačke vještine*. Preduvjet razvoju čitalačkih vještina jesu upravo predčitačke vještine. Razvijenost predčitačkih vještina u određenom periodu djetetova razvoja pokazatelj su mogućnosti poteškoća u budućem čitanju. Iz tog razloga mnogi znanstvenici tvrde kako se razlike među djecom i njihovim uspjehom u čitanju mogu vidjeti već u trećoj godini (Čudina-Obradović, 2002).

Predčitačke vještine možemo definirati kao „svjesnost djeteta o pisanom jeziku, i to o njegova tri aspekta: o funkciji pisanog jezika, o tehničkim karakteristikama pisma, te o procesima i tehnici čitanja“ (prema Čudina-Obradović, 2002: 21).

2.5.1. *Funkcija i svrha pisanog jezika*

S dvije i tri godine dijete može prepoznati čita li osoba ili piše. Također, svjesno je da svrhu čitanja čini uočavanje i primanje poruke te da ona nastaje iz pisanog teksta. Prvo pojam o pismu čini ta svijest te se njezina pojava javlja ukoliko dijete ima priliku primijetiti pisane informacije u svom okruženju.

2.5.2. *Pojmovi o tehničkim i dogovornim karakteristikama pisma*

Iduća razina razvoja jest osvješćivanje pojmova o pismu te se javlja između četvrte i pete godine. Dijete u ovoj dobi uviđa razliku među slovima, postaje svjesno pisanja s lijeva na desno i odozgo prema dolje, razumije osnovne interpunkcijske znakove, usvaja rječnik i njegove karakteristike. Iznimno je važna pojava svijesti o riječi u pismu kao zasebne vizualne jedinice. U ovoj se fazi, također, postupno javlja svijest o tome da se svaka riječ sastoji od zasebnih znakova. Taj se postupak prvo javlja kroz prepoznavanje rime, a zatim i kroz raspoznavanje prvog glasa u riječi.

2.5.3. Svijest o uporabi glasovne strukture riječi u čitanju

Veliki se napredak u razumijevanju glasovne strukture riječi javlja između pete i šeste godine života. Ona se iskazuje kroz uviđanje aliteracije, uživanje u rimi te rastavljanje riječi na glasove. Ova svijest čini temelj za razvoj čitalačkih vještina iz razloga što djetetu omogućavaju mogućnost podjele glasovnog govora u apstraktne jedinice, odnosno foneme koji će mu kasnije odgovarati napisanim slovima.

2.5.4. Grafo-foničko znanje

Posljednja faza razvijanja predčitačkih vještina javlja se između šeste i sedme godine, a kod mnoge djece i prije. U ovoj se fazi javlja saznanje o podudarnosti glasa i znaka za taj glas, odnosno slova. Sada je mogućnost za učenje čitanja na svome vrhuncu i dijete svojim saznanjem o podudarnosti glasa i slova unaprjeđuje predčitačku vještinu odvajanja riječi na glasove (Čudina-Obradović, 2002).

Čudina-Obradović navodi predčitačke vještine kao izuzetno važan faktor za buduće čitanje, ali i općenito uspjeh u školi. Početci predčitačkih vještina se javljaju već u trećoj godini, a do sedme godine djeca imaju mogućnost glasovnog odvajanja riječi, prepoznavanja aliteracije i igre riječima te su sposobni prepoznati i zapamtiti rimu u pjesmici, kao i prvi i zadnji glas u riječi. Za pravilan razvoj predčitačkih vještina iznimno je važno bogato i kvalitetno okruženje te dobro poučavanje koje će djeci olakšati primjenu abecednog načela i glasovno osvješćivanje.

2.6. Važnost čitanja djeci od najranije dobi

Mnoga su istraživanja pokazala da je važnost čitanja i pripovijedanja djeci u rangu sa zadovoljavanjem njihovih osnovnih životnih potreba (potreba za hranom, igrom, zdravljem, ljubavlju). Radonić i Stričević (2009) navode kako dijete na svijet dolazi s urođenim biološkim, socijalnim i spoznajnim potencijalom. U prvih 18 mjeseci odvija se proces u kojem dijete traži stalnu roditeljsku blizinu te stvara vezu i oblikuje odnos. Stabilnost veze između djeteta i roditelja uvjetuje razvitak povjerenja i sigurnosti koji djetetu omogućavaju istraživanje svijeta oko sebe. Najranije iskustvo djeteta, posebice kvalitetni odnosi s roditeljima, imaju iznimno velik utjecaj na njegov psihofizički razvoj te doprinose lakšem učenju u daljnjem životu.

Čitanje djeci od najranije dobi ima izniman utjecaj na razvoj govornih sposobnosti i bogaćenje djetetova rječnika te doprinosi razvoju sluha i slušanja. Također, upoznaje dijete sa svijetom mašte i umjetnosti te pozitivno utječe na razvoj mišljenja i logičkog zaključivanja, promatranja, opažanja i pozornosti. Roditelji su odgovorni zadovoljiti i brinuti se o urođenim potrebama svoje djece kako bi se njihove prirodne predispozicije što kvalitetnije razvile. Čitanje je važno za misaoni i intelektualni razvitak. Prve spoznaje koje dijete doživi, temelj su za daljnje usvajanje znanja i vještina. Na razvoj otvorenosti i osjećaja za društvo uvelike utječe čitanje, razgovor o pročitanom te postavljanje i odgovaranje na pitanja. Kroz svakodnevno čitanje dijete ima mogućnost učiti o pravilima čitanja. Osim toga, razvijaju se i predčitačke vještine te se stvaraju navike privikavanja na pisanu riječ što dovodi do rane pismenosti (Radonić i Stričević, 2009).

3. DJEČJA KNJIŽEVNOST

Mnogo je različitih shvaćanja definicije dječje književnosti. Neki dječju književnost smatraju skupom knjiga na policama dječjih knjižara, drugi podrazumijevaju knjige koje su čitali u djetinjstvu, dok se za treće dječja književnost odnosi na knjige koje danas čitaju djeca (Hameršak i Zima, 2015). Ipak, Crnković je dječju književnost definirao kao „Poseban dio književnosti koji obuhvaća djela što po tematici i formi odgovaraju dječjoj dobi, a koja su ili svjesno namijenjena djeci, ili ih autori nisu namijenili djeci“ (prema Hranjec, 2006: 8). Pojednostavljeno bismo mogli reći da je dječja književnost dio književnosti namijenjen djeci te su bitna tri pojma, a to su književnost, djeca i namjena.

Crnković i Težak (2000) navode kako se dječja književnost, isto kao i književnost, definira kao *umjetnost riječi* te i za nju vrijede sve karakteristike kojima se književnost definira kao umjetnost. Djeca još nisu dostigla zreli stupanj tjelesnog i duševnog razvoja, stoga je razumljivo da njima ne može biti dostupno bilo koje književno djelo. Također, velika je razlika između djeteta od jedne i djeteta od 12 godina što uvelike otežava poimanje dječje književnosti. Dječja književnost je posebna po tome što je namijenjena djetetu ako po svojoj tematici privlači njegov interes te svojim izrazom ne nadilazi mogućnosti dječje percepcije.

3.1. Vrste dječje književnosti

Kao i književnost za odrasle, dječja se književnost također dijeli na rodove, vrste i podvrste. Prvu skupinu glavnih vrsta dječje književnosti čine slikovnica, dječja poezija, priča, dječji roman ili roman o djetinjstvu, a u drugu spadaju basne, roman o životinjama, pustolovni roman, znanstvena fantastika, putopisi i avanturistička djela. Razlika između prve i druge skupine je ta što vrste u prvoj skupini u potpunosti pripadaju dječjoj književnosti, dok su vrste druge skupine granične. Odnosno vrste iz prve skupine pisane su tako da su prvenstveno namijenjene djeci, glavni junaci su djeca ili životinje te su od nakladnika deklarirane kao dječje, dok vrste iz druge skupine koriste jedan ili sva tri kriterija. Primjerice, *Vlak u snijegu* je djelo pisano za djecu, glavni junaci su djeca te nakladnici svrstavaju pod dječju knjigu, dok *Bijeli očnjak* nije

pisan za djecu, nakladnici ga svrstavaju različitim uzrastima, a čitaju ga i starija djeca. Može se zaključiti kako je većina djela iz prve skupine pisana za djecu te se deklariraju kao dječja, dok djela iz druge skupine nisu prvenstveno namijenjena djeci, već su ih tijekom vremena prisvojila od odraslih (Crnković i Težak, 2002).

3.2. Slikovnica

Slikovnica je prva knjiga s kojom se dijete susreće te veoma važna u predškolskom odgoju i obrazovanju. Djeci se slikovnica nudi već u prvoj godini života, a interes se smanjuje u početnim razredima osnovne škole kada djeca počinju samostalno čitati. Slikovnica je privlačna djeci rane dobi jer upotrebljava likovno i jezično predstavljanje stvarnosti. Ona je kombinacija likovnog i književnog izraza te je važno napomenuti da postoje slikovnice bez riječi, ali nema slikovnica bez slika (Crnković i Težak, 2002).

Hlevnjak (2000) slikovnicu definira kao zbir malenih slika koje nazivamo minijaturama ili ilustracijama. Ilustracija je izuzetno važna jer ona slikovnici daje karakter te ju određuje. Slika predstavlja osnovnu odliku na temelju koje se slikovnica vrednuje. Ilustracija, odnosno slika nastaje na način da je autor inspiriran pričom, stihom, ugođajem ili raspoloženjem. Ilustrator svojom umjetnošću postaje kreator interpretator, koji slušajući poeziju ili prozu stvara sliku te ju na svoj način interpretira. Kvalitetan ilustrator svoj doživljaj teksta pretvara u otvoreno likovno djelo, a slika je tu da pojača doživljaj teksta.

Slikovnice su izuzetno važne u predškolskoj dobi jer predstavljaju prve udžbenike iz kojih djeca uče simbole predmeta i njihove nazive. Zahvaljujući slikovnici, djeca imaju priliku razvijati apstraktno mišljenje te usvajati simbole kao sažetke ideja. Slikovnice imaju veliku važnost u djetetovu razvoju, stoga je ključno da slika bude pojednostavljena, a ne opterećena suvišnim detaljima kako ne bi odvlačila dječju pažnju na nebitno (Hlevanjak, 2000).

3.2.1. Funkcije slikovnice

Kada govorimo o funkcijama slikovnice ona uključuje pojačavanje kako pedagoške funkcije predškolskih ustanova, pa tako i odgojne funkcije roditelja. Ima nekoliko funkcija koje se podudaraju s dobi čitatelja te potrebama u odgoju u predškolskoj dobi. Neke od glavnih funkcija slikovnice, koje navodi Čačko (2000), su: informacijsko-odgojna, spoznajna, iskustvena, estetska i zabavna funkcija. Što se tiče informacijsko-odgojne funkcije, dijete u slikovnici dobiva odgovore na mnoga pitanja, pa tako i na probleme kojih do tog trenutka nije ni bilo svjesno. Slikovnica djetetu omogućuju shvaćanje da je knjiga izvor znanja. Dijete kroz slikovnicu može razumjeti veze, promjene te odnose među stvarima i pojavama. Također, pomoću slikovnice uči razvijati mišljenje, analizu, sintezu, usporedbu i apstrakciju. Tijekom čitanja slikovnice, dijete ima mogućnost provjeravati svoje znanje te znanje o stvarima, pojavama i odnosima. Isto tako, pomaže mu u stvaranju sigurnosti i shvaćanju da su njegove spoznaje i iskustva ispravni što ujedno i spada pod spoznajnu funkciju slikovnice. Iskustvena funkcija slikovnice je veoma važna sa stajališta socijalizacije djeteta. U današnje vrijeme, posebice dijete iz grada, nije upoznato s okruženjem u kojem su odrastale prethodne generacije. Upravo iz tog razloga, slikovnica može pomoći u započinjanju razgovora s roditeljima, razmjeni znanja i iskustava te uspostaviti vezu između tih dviju generacija. Slikovnica djetetu razvija osjećaj ljepote te djeluje na njegovu inteligenciju, ali i na osjećaj, tj. budi u njemu emocije zbog čega estetska funkcija ima veliku ulogu u slikovnici. Djetetu je vrlo često likovna i grafička strana jedini i najvažniji poticaj interesa za knjigu te će vrlo rado poseći za lijepom knjigom što uvelike utječe na ukus djeteta. Veoma je važna i zabavna funkcija slikovnice jer se dijete s knjigom mora zabavljati i igrati. Trenuci uz knjigu djeci ne smiju biti odbojni i zamorni, već moraju biti zanimljivi, a lakoća čini jedan od važnih uvjeta za izgradnju pravilnog odnosa prema knjizi. Igra je djetetu izvor znanja, iako na prvi pogled izgleda skriveno (Čačko, 2000).

3.2.2. Kvaliteta slikovnica

Martinović i Stričević (2011) ističu kako su neki od vrlo važnih čimbenika o kojima autori slikovnica trebaju voditi računa: svrha i cilj, značajke, funkcije koje razvija te dob čitatelja. Ovi čimbenici ukazuju na to da se tijekom procjene kvalitete

slikovnice, u obzir ne uzimaju samo kriteriji procjene dječje književnosti, već i kriteriji za procjenu književnosti, jezika te likovne umjetnosti. Osim toga, procjenjuje se primjerenost dobi, usklađenost knjige, likovno-tehnička opremljenost i kod problemskih slikovnica, obrada teme. Iz navedenih razloga, u procjeni slikovnica sudjeluju različiti stručnjaci, poput književnika, profesora književnosti i jezika, likovnih umjetnika te pedagoga.

Autorova je odgovornost stvoriti kvalitetnu slikovnicu što iziskuje mnogo rada te iz tog razloga, na stvaranju slikovnice, sve češće radi tim stručnjaka koji se uz pisca i ilustratora sastoji još i od pedagoga, psihologa, lingvистa i likovno-tehničkog urednika. Uz tim s nekoliko ljudi puno se bolje ispunjavaju zadani zahtjevi i kriteriji te postižu ciljevi (Martinović i Stričević, 2011).

Kvaliteta slikovnice prvenstveno ovisi o odnosu teksta i slike jer upravo na tome počiva sadržaj. Slika ima vrlo veliki značaj na doživljaj svijeta kod djece rane i predškolske dobi. Mnoga istraživanja su pokazala da su najbolje one slike koje pokazuju pojave i predmete kao općenite te takve slike imaju značajan utjecaj na spoznavanje djetetove okoline. Ipak, doživljaj slikovnice uvelike ovisi o stupnju djetetovog razvoja te se funkcija slikovnice odrastanjem mijenja pa tako iz informativne prelazi u doživljajnu i sve više potiče maštu. Jezične karakteristike teksta također moraju biti usklađene sa stupnjem razvoja djeteta jer je poznato da slikovnica od najranije dobi ima značajan utjecaj na jezični razvoj djeteta (Martinović i Stričević, 2011).

Mnogo je značajki koje bi kvalitetna slikovnica trebala posjedovati, uzevši ih sve u obzir, dobra slikovnica mora imati usklađenu slikovnu i tekstualnu komponentu, mora biti usklađena s djetetovim razvojnim potrebama te poticati njegov razvoj. Iznimno je bitno da slikovnica bude u skladu s dobi djeteta kojemu je namijenjena. Kvalitetna slikovnica treba pratiti razvoj djeteta, ali i pri tome poštivati individualne razlike svakog djeteta. Ovime možemo zaključiti da nije svaka slikovnica primjerena svakom djetetu (Martinović i Stričević, 2011).

Većini djece roditelji nude slikovnice pri tome ih birajući prema vlastitim kriterijima procjene što djetetu treba, što vrlo često nije u skladu s razvojnim potrebama djeteta. Roditeljima bi bilo puno jednostavnije birati kada bi na slikovnici

bilo obilježeno kome je namijenjena i zašto, a to je zadatak nakladnika s obzirom da su oni ti koji su najodgovorniji za nastajanje slikovnice (Martinović i Stričević, 2011).

Martinović i Stričević (2011) nakladnike smatraju najodgovornijim osobama koje bi trebale biti upoznate sa slikovnicom kao vrstom što obuhvaća njezinu svrhu, funkcije i značajke. Također, trebali bi točno znati kome je namijenjena te biti upoznati s onime kome je namjenjuju. Osim nakladnika, vrlo su važni autor i ilustrator koji osim specifičnosti slikovnice kao vrste, moraju i dobro poznavati razvoj djeteta kako bi mogli slikovnicu prilagoditi njemu i njegovim mogućnostima. Tu se ističe važnost suradnje s drugim stručnjacima, poput pedagoga, psihologa i stručnjacima iz područja književnosti i jezika.

Temelj slikovnice, odnosno njezinu osnovnu svrhu čini dijete, a djetetu treba slikovnica koja će odgovarati na njegove potrebe i interese te pratiti i podupirati njegov razvoj (Martinović i Stričević, 2011).

3.2.3. *Koja je slikovnica dobra?*

Slikovnice možemo pronaći na raznim mjestima, u knjižarama, trgovinama, na benzinskim crpkama, no velika je razlika u njihovoj kvaliteti. U slikovnicama se vrlo često pojavljuje kič, „što znači da one mogu biti vrlo jeftino dopadljive, a bez prave estetske vrijednosti“ (prema Čudina-Obradović, 2002: 48). Slikovnice koje su primjer kiča nisu nimalo kvalitetne niti za čitanje, niti za gledanje slika. Takve slikovnice karakterizira sladunjavost, stereotipnost i nemaštovitost, a autori teksta i slika su uglavnom nepoznati ili navedeni. Veoma ih je jednostavno za prepoznati jer se u njima javljaju učestali likovi poput zečića, mace, psića, princeze i vještice. Tekst u kič-slikovnicama je jezično loš, uglavnom besmislen i lažno djetinjast. Suprotno tomu su kvalitetne slikovnice koje se po mnogočemu razlikuju. One su prepoznatljivije po bogatom i maštovitom likovnom sadržaju te kvalitetnom jeziku koji daje jednostavnu i kratku poruku (Čudina-Obradović, 2002).

Čudina-Obradović (2002) navodi dva tipa slikovnica. Prvi tip, koji je ujedno i mnogo zastupljeniji jest kratka priča s posebnom raspoređenim tekstom i bogatim ilustracijama. Tekst u ovom tipu slikovnica je veoma bogat i nadilazi djetetove govorne mogućnosti. Takva je slikovnica vrlo dobra za čitanje djeci jer su jezik, priča i ilustracije uistinu kvalitetni. Omogućavaju djetetu da tijekom slušanja obogaćuje i

širi svoje razumijevanje i rječnik jer ima mogućnost čestim ponavljanjem i zaključivanjem upoznavati mnoge nove riječi i pojmove. Osim toga, sadržaj priče doprinosi njegovom uživanju u zapletu i smiješnim elementima.

Drugi tip slikovnice je specifičan po tome što je namijenjen zajedničkom čitanju odraslih i djece. Na svakoj se stranici nalaze jednostavni prizori koje opisuju jedna ili dvije jednostavne rečenice. Kvaliteta ovih slikovnica je u tome što djetetu omogućuju da povezuje tekst sa slikom te da shvaća značenje teksta i njegov opis bića, predmeta ili radnje. Ove su slikovnice manje zastupljene od prethodnih, a primjer jedne takve slikovnice je „Medo bere jabuke“, autora Dicka Brune. Ovaj tip slikovnice je koristan za razvijanje predčitačkih vještina, dok prvi tip slikovnica ima veći utjecaj na razvoj govora, mašte i ljubavi prema čitanju (Čudina-Obradović, 2002).

Za djecu mlađu od tri godine prigodne su slikovnice u kojima su slike velike i prikazuju jedan predmet jasnog oblika i primarnih boja. Tijekom sazrijevanja djecu će postupno početi zanimati složeniji likovni sadržaji te će već oko pete godine života uživati u proučavanju bogatih likovnih sadržaja s mnogo elemenata i brojnim odnosima likova (Čudina-Obradović, 2002).

3.3. Bajka

„Bajke su jedinstvena književnoumjetnička forma i u sebi sadrže izravna i skrivena značenja“ (prema Velički, 2013: 17). Svaka osoba ima svoje shvaćanje bajke u različitim periodima života. Posebnost bajki se, osim u vještom stilu pisanja, očituje u tome što one u čovjeku bude emocije poput tuge i ljubavi, ponosa, bijesa, srama i slično. Upravo to čini tajnu umjetnosti i poezije jer čovjek, u pjesmi pjesnika ili u priči nekog autora, pronalazi sebe. Tako je i u bajkama. One prikazuju situacije s kojima se osoba susrela i koje su joj predstavljale izazov, odnosno od nje tražile hrabrost ili u njoj izazvale strah. Dickerhoff i Lox (2010), prema Velički (2013), tvrde kako bajke nisu izmišljene priče za lakovjerne ljude, nego su one čudesna poezija. Bajke ne postoje zato da bi nudile jasne savjete, već svojim posebnostima pomažu ljudima te ih ohrabruju da se usude živjeti.

Mnogo se različitih definicija bajki nalazi u literaturama te se na temelju njih mogu izdvojiti važne odrednice, prvenstveno narodnih bajki. Velički (2013) ističe

kako narodna bajka ima veoma prepoznatljivo i čvrsto određenu strukturu, nestvarno i istinito u njoj postoje usporedno, lica nisu ni u fizičkom, ni u psihičkom pogledu detaljno određena, ne postoje statički opisi prirode, a dinamički su opisi u suodnosu s likovima, sve se odvija u neodređenom vremenu i prostoru, a moral je vrlo specifičan.

U djetinjstvu se dijete susreće sa slikama koje mu pružaju veliko bogatstvo te imaju izniman utjecaj na njegov daljnji život, daju mu snagu i smisao. Upravo se na te slike čovjek može osloniti kada tijekom života traži odgovore na tzv. vječna pitanja. „Bajka je, i puno prije otkrića i spoznaja psihoanalize, uspješno „rješavala“ probleme oko suparništva i posesivnosti u odnosu djece i roditelja, zle maćeha, Edipova kompleksa, fiksacije na oralnu fazu, incestnih pomisli, suparništva među braćom i sestrama“ (prema Bettelheim, 2000: 9). Dijete će upamtiti postupke, ljude, specifične događaje i atmosferu, a smisao toga će određivati njegov odnos prema njemu samome i prema drugima. Kroz bajke, dijete pronalazi rješenja koja mu pomažu u ostvarivanju tog cilja. Pomoću njih čovjek upoznaje vremena davne prošlosti, a pri tome može promatrati sebe i svoju dušu. (Velički, 2013).

3.3.1. Podrijetlo i istinitost bajki

Prema Velički (2013) za podrijetlo i nastanak bajke najčešće se spominje da je zaslužan narod, no postavlja se pitanje na koji je način narod izmislio bajke? Specifičnost bajki je u tome što su one svugdje u svijetu vrlo slične. U bajkama je prikazano ljudsko iskustvo, raspon između života i smrti, ljubavi i straha te život koji čovjeka potiče na traganje za vlastitim smislom. Priče su od samog su početka stvorene kako bi popunjavale prazninu koja se nalazila u ljudima, kako bi ublažile strah i strepnju te kako pokušale pronaći odgovore na vrlo važna, sveprisutna pitanja (Tko smo? Odakle dolazimo?...).

Iako su danas bajke uglavnom namijenjene djeci, one su na samim svojim počecima prvenstveno bile pisane za odrasle. Ipak, njihova je posebnost u tome što one mogu biti prepričane djeci. Osmišljene su na način da su svima jasne i razumljive, a stvaraju most između svijeta odraslih i djece, odnosno između skrivenih problema i teškoća kojih su svjesni samo mudri i iskusni ljudi. Bajke predstavljaju narodno blago te od svojih početaka prenose priče svima istovremeno na različitim razinama (Velički, 2013).

Nemoguće je znati poticaj i uzrok za nastanak bajki, ni točno odrediti njihov prapočetak. Narod je vrlo apstraktan pojam i njime se ne može protumačiti nastanak bajki. Niti ime prvog tvorca bajke ne bi dovelo do spoznaje o njezinom istinskom podrijetlu. Ipak, stvaralački jezik bajke te kombinacija osjećaja, mašte i smislenosti govori i o samom njezinom podrijetlu (Velički, 2013).

Vrlo često se postavlja pitanje ima li istinitosti u bajci ili se bajke bave samo nestvarnim životom i fantastičnim bićima? Djeca to pitanje postavljaju pred kraj predškolskog razdoblja, a odraslim osobama je vrlo teško na njega odgovoriti. Ponekad se kod roditelja javlja strah da će djeca izgubiti sposobnost razlikovanja životne stvarnosti i umjetničke stvarnosti te je upravo to jedan bitan razlog zbog kojeg se roditelji zalažu za realnost u dječjoj priči (Visinko, 2005). Međutim, djeca mogu svaku riječ pretvoriti u stvarnost, a bajka im nudi tu stvaralačku snagu i nadnaravni govor. Odrasle su osobe tijekom odrastanja izgubile tu stvaralačku snagu te iz tog razloga njima bajke nisu realne, niti istinite. Samo počeci bajki su pisani s manje opisa i pridjeva, a puno više značenja te je upravo takav način pisanja sličan jeziku malenog djeteta. Njemu je dovoljna samo jedna riječ da izrazi mnogo toga. „Istinske bajke također ne upotrebljavaju previše riječi, iako istovremeno nisu škrte na riječima; posebno ne štede na slikama, dapače, one nam govore u slikama. One vrlo jasno i točno izvješćuju o događajima iz jednog svijeta u kojemu mišljenje i osjećanje još nisu bili odvojeni“ (prema Velički, 2013: 24).

3.3.2. Razumijevanje bajki

Mnogo je različitih načina za razumijevanje bajki. Neki ljudi ju pri prvom čitanju razumiju, iako se može dogoditi da to što su pročitali ne mogu odmah prepričati, no bajku osjećaju i imaju dojam kao da se upravo njima obraća. Osobe koje na ovaj način doživljavaju bajku su najčešće ljudi koji su vrlo umjetnički nadareni te iznimno produhovljeni, a bajka u njima izaziva unutarnji pokret. Druga skupina ljudi, bajku pri prvom čitanju ne razumije te nerijetko traže da im se objasni značenje. Takav postupak dovodi do gubitka sposobnosti za razumijevanje stvaralačkog i nerealnog svijeta. Tijekom čitanja bajke imaju stav da su one izmišljene te da je njihov zadatak prikazati pogrešan i neistinit svijet (Velički, 2013).

Možemo zaključiti da je kod svih ljudi različito razvijena mogućnost spontanog shvaćanja slika. Shvaćanje bajki, koje nas dovodi do razumijevanja dječjeg viđenja bajki, od nas ne iziskuje racionalnu analizu, nego tumačenje vlastitim doživljajem (Velički, 2013).

3.3.3. Utjecaj bajke

Odrasli vrlo često primjećuju nasilje i jezovite opise u bajkama i pričama te se pitaju mogu li one naškoditi djetetu i pridonijeti njegovom povećanju strahova i noćnih mora? Javljaju se i pitanja poput: „Treba li djetetu čitati samo realistične priče o dječacima, djevojčicama i životinjama koje upadaju u različite zgrade i nezgode i iz njih se sretno izvuku? Jesu li štetne za djecu fantastične i jezovite priče o bićima kojih nema, događajima koji se ne mogu dogoditi?“ (prema Čudina-Obradović, 2002: 49). Odgovore na taj problem objasnio je poznati dječji psihijatar Bruno Bettelheim (1976.). Zaključio je da su takozvane horor-bajke prisutne u dječjim životima već stoljećima te da imaju jasan pozitivan utjecaj na socijalizaciju djece. Vrlo jednostavno te bajke pokazuju da nagradu dobiva onaj koji je mudar, hrabar ili plemenit, a zlu sudbinu zaslužuje zločesti lik što u djeci zadovoljava potrebu za pravdom. Kroz bajke djetetu se objašnjava dobro i zlo na njemu primjeren način te mu istovremeno pokazuje da dobro uvijek pobjeđuje zlo. Predvidivost bajki, osim emocionalnog rasterećenja djetetu pruža osjećaj vladanja situacijom nad kojom ne može vladati u stvarnosti. Iz ovog razloga, postoji velika mogućnost da se, uklanjanjem jezivih elemenata i nasilja, bajka osiromašuje. Uzevši sve ove razloge u obzir, Bettelheim je zaključio da su bajke, u svom izvornom obliku, izuzetno važne djeci od četvrte do devete godine (Čudina-Obradović, 2015).

Dječja sposobnost zamišljanja situacije drugi je element koji treba uzeti u obzir kada se govori o dječjem doživljaju bajke. Iako se ta sposobnost javlja tek u osmoj i devetog godini života, temelji se stvaraju još u predškolskom razdoblju. Djeca u svojoj mašti nemaju mogućnost u potpunosti stvarati slike onoga što čuju, što je razlog zašto nisu svjesna jezovitosti sadržaja na način na koji ga odrasle osobe doživljavaju (Čudina-Obradović, 2015).

Iako postoje razlozi koji pokazuju da jezoviti sadržaji djeci uopće ne škode, ipak prilikom njihovog čitanja treba biti oprezan. Izrazito je važno promatrati dječje

reakcije tijekom čitanja jer neka djeca počinju zamišljati situacije prije svojih vršnjaka. Ukoliko je vidljivo da dijete ne uživa u rastu emocionalne napetosti i ne osjeća olakšanje nakon raspleta, to je znak da mu se zamišljanje situacije razvilo i da je osjetljivo na određene elemente priče. U tom bi trenutku trebalo prekinuti pričanje te priče i izabrati neku s manje zastrašujućim elementima. Ipak, važno je tijekom pričanja bajki konstantno naglašavati nadmoć dobra nad zlim, kao i njegovu sigurnu pobjedu (Čudina-Obradović, 2002).

3.4. Priča

Velički (2013) navodi kako su priče potrebne, kako djeci, pa tako i odraslima. Svijet u kojem živimo je vrlo nemiran i nepredvidiv, stoga ljudi u pričama pronalaze taj red koji im nedostaje u svakodnevnom životu. Priče donose strukturu i ritam te predvidljivost umjesto nepredvidljivosti. Svaki čovjek neprekidno priča priču svojega života i tu priču dijeli s drugim ljudima. Priče su u međusobnom odnosu i one se podudaraju, privlače, odbijaju, stapaju i preklapaju. One svojim metaforama, prenesenim značenjem te jasnoćom, pomažu ljudima u njihovim najtežim trenucima u životu. Od djetinjstva priče imaju puno značajniju ulogu od same zabave. Pomažu u pronalasku i spoznaji sebe samoga. Oduvijek oduševljavaju svoje čitatelje i privlače svojim prikazima načina na koji se susreću sa svakodnevnim životom. Utječu za primjećivanje stvarnosti te pridonose shvaćanju iskustava i poimanju vrijednosti. Likovi u pričama očarali su svoje čitatelje u djetinjstvu te ih i dalje nastavljaju očaravati u odrasloj dobi. Priče imaju sposobnost liječenja osobe te pružaju pomoć u snalaženju u životu i to je važan aspekt koji odrasli ljudi ne smiju zaboraviti.

Visinko (2005) tvrdi da djeca prilikom slušanja, čitanja i pripovijedanja priča razvijaju osjetljivost za književni izraz te jačaju svoje jezične i literarne sposobnosti. Osim toga, priča nudi mogućnost uspostavljanja i jačanja odnosa te stvaranja privrženosti između djeteta i odrasle osobe, odnosno roditelja ili odgajatelja. Djeci se tijekom slušanja priče javljaju mnogi pozitivni osjećaji te u djetinjstvu doživljavaju iskustva koja će imati veliki utisak na njihov daljnji život.

Bettelheim (2000) ističe kako priča dijete zabavlja i u njemu budi radoznalost te mu na taj način zadržava pažnju. Međutim, ona djetetu i obogaćuje život tako što mu potiče maštu, pomaže mu razviti um i probuditi osjećaje, ukazuje mu na njegove

poteškoće, ali istovremeno mu nudi rješenja za njegove probleme. Istovremeno, priča mora biti povezana sa svim aspektima djetetovih osobina, pri tom podržavajući njegovo samopouzdanje i budućnost.

Priča je uvijek nekome namijenjena što pripovijedanje čini izuzetno bitnim komunikacijskim činom. Ona omogućuje dijeljenje zajedničkog svijeta s drugima. Glavni segmenti priče koji su uvijek prisutni su pripovjedač, ono o čemu se pripovijeda te onaj kome se pripovijeda (Velički, 2013).

Djeci su priče veoma potrebne, ali i pričama su potrebna djeca. Priče su posebno važne djeci koja žive u užurbanom i nepredvidivom suvremenom svijetu koji vrlo često ne razumiju, stoga su im priče služe kako bi im pomogle razumjeti svijet, ali i kako bi im omogućile bolje razumijevanje sebe samih. Bogatstvo lijepih slika u djetinjstvu ima veliki utjecaj na odrastanje te na budući život. One čovjeku daju snagu i stabilnost. Djeca u sebi imaju potrebu za slušanje priča, stoga se nerijetko obraćaju odraslome sa željom da im ispričaju priču. Pričanjem priča, djeca imaju mogućnost komunicirati, proživljavati i prepričavati doživljaje koju su doživjeli tijekom dana. Osim toga, djeca žele slušati o nekim stvarima i događaju koje još nisu imali prilike susresti i doživjeti (Velički, 2013).

Dobri roditelji i odgajatelji svjesni su djetetove potrebe i želje za slušanje priča, stoga za njih odabiru priče koje su za njih vrijedne i koje su na njih utjecale. Ipak, česti su slučajevi da se čitanju i pripovijedanju priča ne pridaje dovoljno pažnje što djecu ostavlja zakinutu. Uglavnom se zaboravlja važnost čitanja i pripovijedanja priča te koliko pozitivan utjecaj priča ima na dijete. Priča doprinosi svim aspektima djetetova razvoja te razvoju njegove osobnosti. Do toga dolazi jer mnogi roditelji i odgajatelji osjećaju nesigurnost ili smatraju da su mediji preuzeli ulogu pričanja i pripovijedanja (Velički, 2013).

3.4.1. Priče za pričanje i priče za čitanje

Uglavnom sve priče koje se djeci pričaju pronalaze se u knjigama, stoga se postavlja pitanje kako pisanu riječ pretvoriti u priču za pričanje? Prvi korak u tome jest odabrati priču, odnosno tekst. U prošlosti su pravi pripovjedači jednom čuli priču te bi ju mogli pričati dalje. Danas to pripovjedačima, u ovom slučaju odgajateljima uspijeva samo s kratkim pričama iz svakodnevnog života ili vicevima (Velički, 2013).

Bajke, iako potječu iz usmene tradicije i svima su poznate, ipak ih se prije pričanja traži u tiskanim zbirkama. One su uglavnom prikazane samo tekstom, stoga im nedostaje intonacija te neverbalno i gestovno izražavanje koje je potrebno svakoj priči kako bi ju slušatelj uistinu doživio. Iako postoje bajke koje u svojem izvornom obliku uvažavaju usmenu predaju (bajke braće Grimm), i njima nedostaju iznimno važna neverbalna obilježja, stoga se nerijetko pretvaraju u recitaciju (Velički, 2013).

Pri samom odabiru priče današnji pripovjedači imaju puno veći izbor od tradicionalnih pripovjedača koji su imali vrlo ograničen repertoar. Iz tog razloga imaju i puno veći problem pri traženju odgovarajuće priče. Međutim, najvažnije je pravilo ne odabrati priču koja osobu nije oduševila, bez obzira na njegovu pedagošku i psihološku kvalitetu (Velički, 2013).

Kod napisanih priča javlja se još jedan problem, a to je taj da slabost jedne priče može biti skrivena u vještom stilu pisanja. Kvalitetna priča, da bi bila ispričana, mora imati jasnu, zaokruženu i zatvorenu radnju. Razlika između napisane i ispričane priče je ta da se u napisanoj priči vremenske perspektive vrlo često miješaju, dok je usmeno pričanje u skladu s vremenskim tijekom. Upravo takav tijek, zbog svoje prirodne povezanosti, slušatelju priče najviše odgovara. Još je jedna razlika između tih dvaju oblika priča, a to je da kod priče u pisanom obliku postoji mnogo likova kroz koje se priča pripovijeda, dok u usmenom pričanju pripovijeda samo jedan pripovjedač koji ili priča u prvom licu ili preuzima ulogu sveznajućeg pripovjedača ili preuzima ulogu samo jednog lika. Isključivo na taj način slušatelj može pratiti i razumjeti priču (Velički, 2013).

Prilikom pričanja dužih tekstova može se koristiti kombinirana metoda čitanja i pričanja. Određeni se dijelovi mogu pročitati, dok se drugi mogu prilagoditi i ispričati. Važno je napomenuti kako svrha usmenog pričanja priče nije zamijeniti čitanje, već ga nadopuniti i obogatiti, a veću djecu i potaknuti na daljnje čitanje. Cilj pričanja priča je prilagoditi kompliciraniji tekst mogućnostima djeteta te mu na taj način i približiti sadržaj same priče (Velički, 2013).

3.4.2. Odabir priče

Autorica Velički (2013) tvrdi kako odabrati priču predstavlja vrlo zahtjevan zadatak. Iz tog razloga, roditelji i odgajatelji vrlo često traže preporuku za tekstove

koji su primjereni određenoj dobi djeteta. Međutim, važno je biti svjestan individualnih razlika kod svakog djeteta bez obzira na istu dob, stoga je individualni pristup svakom djetetu ključan za odabir odgovarajuće priče. Iako su djeca iste dobi, ista priča na njih može vrlo različito utjecati.

Razvojne karakteristike svakog djeteta su iznimno važne jer upravo one određuju što dijete zanima, s čime je upoznato te što ga pokreće. Osim o razvojnim karakteristikama, ovi segmenti posljedica su i odnosa u obitelji, navika, mjesta stanovanja i još mnogo toga. Prilikom odabira priče, važno je da se pripovjedač vodi načinom viđenja svijeta iz perspektive djeteta, da uvažava posebnost dječjeg svijeta da da mu osnova za pričanje bude dječja stvarnost. Također, važno je odabrati izvorni oblik djela jer skraćene verzije nisu dosljedne izvornom obliku te je moć njihovog djelovanja vrlo često ograničena. Složen je zadatak ispuniti navedene zahtjeve, međutim svatko može uočiti interese djece na temelju kojih mogu odabrati priču. Osim toga, pri odabiru priče djecu treba oslušivati jer vrlo često ona sama znaju ponuditi ono što žele da im se čita. Ipak, odabir se ne može isključivo temeljiti na dječjoj želji jer djeca nisu upoznata s književnim djelima na način na koji su odrasli, stoga najveću odgovornost za odabir priče snose upravo roditelji i odgajatelji. Kako bi odabrao što bolju i kvalitetniju priču, pripovjedač mora biti upoznat s različitim autorima i vrstama priča te kvalitetnim djelima i bogatstvom dječje književnosti (Velički, 2013). Iako mnogi autori navode književnoteorijsko poznavanje priče kao osnovno polazište prilikom njezinog biranja, to nije uvijek jedini način. Odgajatelji i roditelji započinju s čitanjem onih djela koja su ostavila najveći utjecaj na njih u njihovom djetinjstvu (Visinko, 2005).

Arhaizmi su prisutni u pričama za djecu, posebno u bajkama, stoga ih je nužno djeci približiti tijekom čitanja ističe Velički (2013). Ipak, navodi, kako ih nikada ne bi trebalo u potpunosti pojednostaviti jer su upravo te riječi ono što bajci daje čar. Djeci treba na različite načine objašnjavati njima nepoznate riječi, poput geste i mimike uklopljene u slobodno pripovijedanje. Riječi s kojima se djeca nemaju priliku susresti u svakodnevnom životu, u njima bude znatiželju što dovodi do bogaćenja njihovog rječnika novim riječima koje će kasnije uklopiti u slobodnu igru.

3.4.3. Odabir priče prema djetetovoj dobi

Prve priče za djecu, do druge godine moraju biti kratke, nježne i ritmične. Izrazito je važno da u sebi sadrže pokret i zvučnu komponentu govora. U najranijoj dobi priče su vrlo slične pjevušenju, a primjeri za to su uspavanke, tapšalice i kratke priče s rimom (Velički i Katarinčić, 2011, prema Velički 2013).

Tijekom druge i treće godine djeca još nisu u potpunosti usavršila svoj govor, stoga prilikom slušanja uključuju cijelo tijelo i ponavljaju riječi koje su čuli od pripovjedača. U ovom se razdoblju preporučuju igre s prstima i kraće priče s rimom (Velički, 2013).

Pri odabiru priče za djecu, pripovjedač mora voditi računa o djetetovom doživljaju priče. U razdoblju od treće do pete godine života, govor i dalje predstavlja zvučno i glasovno iskustvo te osjetilni doživljaj te se preporuča nastavak ritmiziranih i rimovanih priča. Ipak, u ovom se razdoblju polako uvode priče sa čudesnim elementima te se postupno dolazi do sve dužih bajki. Prema Velički (2013) mogu se izdvojiti tri najvažnija obilježja koja priča za djecu stariju od tri godine mora imati. Priča mora sadržavati određenu akciju, dok je radnja podijeljena u nekoliko epizoda. Likovi bi trebali biti pojednostavljeni i u priči bi trebalo nekoliko puta ponoviti određeni dio. Pripovjedač prilikom odabira priče mora si postaviti sljedeća pitanja: „Sadrži li radnja akciju koja je raspoređena u manje epizode bez lomova i nepotrebnih komplikacija? Je li svaki događaj jedna maštovita slika koju čine jednostavni, djetetu poznati elementi? Jesu li likovi jednostavni i karakterno lako određivi? Ima li ponavljanja u priči?“ (prema Velički, 2013: 53). Naglasak se stavlja na ponavljanje jer djetetu pruža mogućnost slušanja poznatog, pri čemu mu se pruža napetost te mogućnost iznenadnog obrata. Također, priče bi se trebale odabirati u skladu s tijekom godine i blagdanima koji odgovaraju kulturi društva.

Ipak, autor Bettelheim (2000) tvrdi kako je vrlo teško, gotovo nemoguće znati koja će priča ili bajka djetetu u određenom životnom razdoblju najviše odgovarati i biti mu najvažnija. Roditelji i odgajatelji nisu tu da bi umjesto djeteta birali i nametali mu određenu priču, već trebaju slijediti dijete i pratiti kakve osjećaje priča u njemu budi.

4. ULOGA ODGAJATELJA U ČITANJU I PRIPOVIJEDANJU

4.1. Uloga odgajatelja u govornom razvoju djeteta

Komunikacija između djeteta i odgajatelja je iznimno važna te se ona temelji na stvaranju čvrste socio-emocionalne veze. Stvara se i razvija svakodnevno, kroz raznolike praktične aktivnosti djece i odgajatelja. Na govorni razvoj djeteta uvelike utječu situacije koje se svakodnevno ponavljaju i koje odgajatelj prati odgovarajućim govornim izrazom jer takve situacije „omogućuju djetetu da postupno razumije govor odgajatelja i u interakciji i u komunikaciji s njim, vokalizacijom, aktivnošću i gestom izmjenjuje zajednička značenja“ (prema Petrović-Sočo, 1997: 12). Vrlo je važno da odgajatelj bude strpljiv prilikom prvog čekanja djetetovih prvih odgovora. Također, treba biti podrška i poticati dijete te njegove odgovore proširivati na sva njihova značenja te ih približiti djetetovom žargonu kako bi ih lakše usvojilo.

Petrović-Sočo (1997) navodi kako je odgajatelj zadatak organizirati različite situacije i organizirati aktivnosti (pričanje priča, razgledavanje slikovnica, lutkarske dramatizacije, igre scenskim lutkama i sl.) kako bi se uspostavila što bolja verbalna komunikacija s djetetom te kako bi odgajatelj razumio djetetov govor o aktivnostima i predmetima koje se ne oslanjaju na neposredni kontekst. Tijekom toga, najbitnije je da odgajatelj te situacije i aktivnosti iskoristi za poticanje spontanog govora kod djeteta. Kvalitetno osmišljeni i pravovremeno ponuđeni poticaj, kod djeteta će izazvati zanimanje te mu omogućiti da govor koristi u različite svrhe na raznolike načine.

4.2. Svakodnevno čitanje djetetu

Knjige, osim obavijesti, djetetu omogućuju uživanje u priči te u ljepoti slika i riječi. Čudina-Obradović (2002) ističe svakodnevno čitanje kao iznimno važno jer djetetu omogućava spoznaju užitaka slušanja i čitanja priča. Dijete će priču najbolje doživjeti ukoliko se čitanje odvija u okruženju punom topline, povezanosti i zajedničkog uživanja u priči. Iz tog je razloga važno da dijete ima mogućnost gledati u slikovnicu te pratiti tijek priče gledanjem slika i redova slova. S obzirom da djeca vole nekoliko puta ponoviti istu priču, neke će dijelove čak naučiti napamet. Odgajatelj

to može iskoristiti da zajedno s djetetom čita i prstom pokazuje na riječi koje u tom trenutku čita.

Čudina-Obradović (2002) navodi kako čitanje započinje sa slikovnicama jednostavnijeg sadržaja, mnogo jasnih slika i jednim do dva lika u priči. Opušteno, toplo i ugodno ozračje uvelike pridonosi boljem doživljaju priče, a za to je potreban smiren i opušten, a ne napet i nestrpljiv odgajatelj. Ugodnim i mirnim glasom te bliskosti s djetetom, doprinijet će djetetovom snažnom osjećaju ugone tijekom zajedničke aktivnosti koju iz tog razloga neće htjeti završiti. Nasuprot tome, ako je odgajatelj napet i užurban, dijete neće osjećati ugodu te što što prije htjeti prekinuti aktivnost čitanja. Neće biti usredotočeno na čitanje te će mu pozornost odvlačiti neposredna zbivanja i prekidać će čitanje komentarima na njih.

Dijete se postepeno privikava na smirenost i usmjerenost na tekst priče te će moći pratiti slike i tekst u knjizi svakodnevno. Stalno mjesto za čitanje i ustaljeno vrijeme, djetetu će omogućiti osjećaj stalnosti i tradicije, što doprinosi osjećaju sigurnosti, vremena i životne organizacije. Svakodnevnom, dugotrajnim održavanjem zajedničkog čitanja odgajatelja i djece, doprinijet će djetetovoj spoznaji da je čitanje svakodnevna, no i zabavna, važna te korisna aktivnost (Čudina-Obradović, 2002).

4.3. Ozračje i prostor za čitanje djeci

Dijete oponaša sve što u svojoj okolini doživi, pa tako i oponaša odgajatelja kada mu čita. Također, uočavaju kako njihovi roditelji i odgajatelji donose knjige iz knjižnice te kako se prema knjigama odnose s poštovanjem. Dijete će puno brže spoznati smisao i važnost čitanja ako su oko njega odrasle osobe koje mnogo čitaju i služe se raznolikim tiskovinama. Djetetu knjižnica treba postati poznato mjesto koje posjećuju s roditeljima, ali i s odgajateljima te imaju mogućnost sami odabirati svoje knjige (Čudina-Obradović, 2002).

Nakon što se dijete upoznao s pisanim tekstom i ugodom koju slušanje priča stvara u njemu, počinje se zanimati za samostalne aktivnosti čitanja. Iz tog je razloga izuzetno važno da odgajatelj djetetu osigura prostor za čitanje. Treba odabrati prigodno mjesto u kojem će se nalaziti sve ono što djetetu približava tekst te mu omogućava vlastito stvaranje i izražavanje poruka. „U tom prostoru treba biti smještena mala polica ili kutija – sandučić sa slikovnicama i knjigama, jastuk ili udobna niska stolica,

stolić za pisanje s praznim papirima, olovkama, flomasterima, škarice za rezanje papira, ljepilo, kutija sa starim žurnalima za izrezivanje, kutija za cipele s praznim karticama, papir za pisanje pisama i kuverte. Na zid se može postaviti mali pano od stiropora na koje će dijete lijepiti „novopronađene“ natpise, kao i obavijesti i crteže koje je samo izradilo“ (prema Čudina-Obradović, 2002: 41). Vrlo je važno da odgajatelj prati interese i napredak djeteta te sukladno tomu obogaćuje prostor. Odgajatelj se može povremeno uključiti u aktivnosti djece prilikom uvođenja neke nove igre ili nuđenja novog poticaja te ukoliko dijete samo zamoli da mu se pridruži. Ipak, većinu vremena dijete samostalno ili u interakciji s drugom djecom provodi u aktivnostima čitanja te razvija govor, izražavanje, komunikaciju te sve vrste predčitačkih vještina (Čudina-Obradović, 2002).

4.4. Kompetencije pripovjedača

Kako bi priča bili kvalitetno ispričana, pripovjedač, odnosno odgajatelj mora posjedovati određene kompetencije. U vrijeme oralne kulture, Velički (2013) tvrdi kako pripovjedač nije mogao biti bilo tko. Morao je imati određeni talent te svladati vještinu pripovijedanja. Pripovjedači su u prošlosti putovali iz mjesta u mjesto i imali vrlo važnu funkciju, a to je prenijeti ljudima svoje znanje o životnim istinama i životu. U prvom planu nije stajala osobnost pripovjedača, već priča, pa tako i djeca od pripovjedača očekuju sigurno vodstvo kroz priču.

Velički (2013) opisuje pričanje i čitanje kao dva potpuno različita pojma. Pričanje danas više nije samorazumljivo, stoga odgajatelj mora biti upoznat s temeljnim odrednicama kako bi ga uspješno provodio u radu s djecom te u svakodnevnom životu. Pripovjedač priču može prenijeti djeci i njezino pričanje može uspjeti isključivo ako pripovjedač voli odabranu priču te ako je ona postala dio njega. Visinko (2005) navodi kako je iznimno važno da odgajatelj poznaje umjetničku vrijednost priče te njezina osnovna teorijska znanja i razvoj. Također ističe, da bi dobar pripovjedač trebao pratiti suvremene autore i priče kako se ne bi samo ograničio na priče koje su bile moderne u njegovom djetinjstvu.

Kako bi odgajatelj postigao prisnu atmosferu, kada god je moguće pričanje bi se trebalo odvijati u krugu te je važno održavati kontakt očima s djecom. Važno je da odgajatelj uvažava vrednote govorenoga jezika, što podrazumijeva intonaciju, ritam,

tempo, stanku i intenzitet. Ključno je da odgajatelj, odnosno pripovjedač ne priča prebrzo, upotrebljava različite visine glasa za različite likove, igra se glasom te upotrebljava jezik koji djeca razumiju, istovremeno ga obogaćujući kako bi djetetu bio govorni uzor. Odgajatelj mora imati na umu da nepoznate riječi, ukoliko će ih koristiti, unaprijed objasni kako bi djeca što bolje shvatila priču. Pričanje priče će biti uspješnije ako odgajatelj uključuje djecu te naknadno preradi priču uz pomoć igara ili lutkarske predstave. Ako odgajatelj pažljivo promišlja o ovim uputama te ih primjenjuje u svome pričanju priča, steći će potrebne kompetencije i moći će priču kvalitetno prenijeti djeci (Velički, 2013).

5. STAVOVI ODGAJATELJA O VAŽNOSTI ČITANJA I PRIPOVIJEDANJA DJECI OD NAJRANIJE DOBI

Budući da je jedan od ciljeva rada ispitati i stavove odgajatelja o važnosti čitanja i pripovijedanja u radu s djecom rane i predškolske dobi, za potrebe istraživanja sastavljen je anketni upitnik kojim su se ispitali stavovi i mišljenja odgajatelja o važnosti čitanja i pripovijedanja djeci od najranije dobi. Anketni upitnik se sastojao od šest pitanja otvorenog tipa te je od odgajatelja zahtijevao da iznesu vlastite stavove i mišljenja. U istraživanju su sudjelovali odgajatelji iz Dječjeg vrtića Rijeka, Centra predškolskog odgoja „Potok“, Dječjeg vrtića „Vidići“ iz Šibenika i Dječjeg vrtića „Duga“ iz Umaga. Istraživanje je provedeno tijekom svibnja i lipnja 2018. godine. Od ukupno 60 podijeljenih upitnika, ispunjeno je njih 40.

Prvo pitanje je od odgajatelja tražilo da iznesu svoje mišljenje o važnosti čitanja i/ili pripovijedanja priča djeci od najranije dobi. Svih 40 odgajatelja je na to pitanje odgovorilo da je iznimno važno. Nadalje, neki su naveli da čitanje i pripovijedanje utječe na sva područja djetetova razvoja, a posebice na socio-emocionalni i kognitivni, odnosno razvoj govora. U sklopu razvoja govora, naveli su da utječe na bogaćenje djetetova rječnika, izgovor, proširivanje rečenica te glasovnu analizu i sintezu. Zatim, mnogi su zaključili kako pozitivno djeluje na koncentraciju, pažnju, kreativnost i maštu. Također, uvelike pozitivno utječe na motivaciju za početno čitanje te naviku kasnijeg čitanja. Čitanje i pripovijedanje djetetu omogućava užitek i razvoj sposobnosti slušanja. Tijekom čitanja i pripovijedanja dijete se uči moralnim vrijednostima koje su prisutne u djelu te ima priliku poistovjetiti se s likovima. Mnogi od njih su istaknuli kako čitanje i pripovijedanje pomaže razvijanju ljubavi prema slikovnici, knjizi te čitanju.

Sljedeće pitanje se odnosilo na učestalost provedbe aktivnosti čitanja i pripovijedanja te vrijeme, odnosno razdoblje dana tijekom kojeg ih provode. Većina odgajatelja je napisala kako vrlo često provode aktivnosti čitanja s djecom, odnosno kada se god za to ukaže prilika. Uglavnom odgajatelji aktivnosti čitanja provode svakodnevno prije popodnevnog odmora. Neki navode kako čitaju i pripovijedaju prije obroka, odnosno dok djeca sjede za stolom i čekaju obrok. Nadalje, navode kako

većinom provode aktivnosti čitanja tijekom jutarnjih aktivnosti u jutarnjem krugu. Mnogi ističu kako čitaju kada dijete iskaže želju ili donese slikovnicu od kuće te se nerijetko pridruže i druga djeca. Jedna odgajateljica je navela kako češće čita djeci prije obroka, dok prije spavanje djeca iskazuju želju za audio-pričama. 31 odgajatelj navodi kako aktivnosti čitanja provodi svakodnevno, petero njih ističe kako s djecom čitaju dva do tri puta na tjedan, dok ostalih četvero to čini jednom do dva puta tjedno.

Iduće pitanje je od odgajatelja tražilo da objasne na koji način provode aktivnosti čitanja i pripovijedanja s djecom u skupini. Na ovo su pitanje odgovori bili vrlo raznoliki, no ponavljao se odgovor da to čine individualno, u manjim skupinama ili s cijelom skupinom. Također, mnogi su naveli kako to najčešće čine u krugu sjedeći na ugodnom mjestu, uglavnom strunjačama. Ističu zajedničku interakciju, u kojoj odgajatelj čita, a djeca aktivno sudjeluju, gledajući slike i postavljajući pitanja. Tijekom aktivnosti čitanja i pripovijedanja, mnogi odgajatelji koriste lutke i fotografije na temelju kojih pričaju priču. Neki odgajatelji navode kako više vole pripovijedanje od čitanja i kako vrlo često sami osmisle priču koju poprate raznim gestama i zvukovima. Mnogi ističu kako je iznimno važno glas prilagoditi određenim likovima jer je upravo to ono što uvelike utječe na dječju pažnju i koncentraciju. Aktivnosti čitanja uglavnom započinju spontano ako se vidi da postoji interes djece. Osim toga, neki odgajatelji navode kako indirektno potiču aktivnosti čitanja, tako što ponude razne materijale, slikovnice, enciklopedije te slikopriče¹. Mnogi nakon samog čitanja nastavljaju s glasovnim igrama, a djeca predškolske dobi često sama pričaju priče. Neke se aktivnosti čitanja odvijaju uz laganu, instrumentalnu glazbu te se mogu razviti u dramske i scenske aktivnosti.

U sljedećem pitanju, odgajatelji su navodili i objašnjavali na koji se način pripremaju za aktivnosti čitanja i pripovijedanja. Većina je odgajatelja navela da sadržaje za čitanje i pripovijedanje biraju prema problemu koji je prisutan u skupini. Također, slikovnice vrlo često ovise i o temi koja se u tom trenutku obrađuje u skupini te se tijekom aktivnosti kolegice međusobno dogovaraju na koji će ju način provesti. Proces pripreme je uglavnom vrlo sličan kod većine odgajatelja. Slikovnicu pročita i

¹ Slikopriče su vrsta priče za djecu. Napisane su kao sklop slike i riječi, a osnovna im je svrha omogućiti djeci da nauče slova i uključe ih u čitanje.

dobro prouči. Zatim razmotri sadržaj i odredi najbitnije značajke te pouku priče. Nakon toga, razmišlja na koji način će provesti aktivnost i što njome želi postići. Smišlja glasove i pokrete koje će koristiti, pitanja koja će djeci postavljati te u kojem smjeru će se aktivnost nastaviti. Osim toga, neki odgajatelji navode kako se priprema svodi i na izradu lutaka i odabir fotografija koje će im pomoći u čitanju i pripovijedanju. Uglavnom se odabir slikovnice temelji na djetetovim interesima i potrebama te ona vrlo često sama odabiru slikovnicu. Odgajatelji slikovnice pronalaze u knjižnici, u suradnji s roditeljima, u skupini ili djeca sama donesu slikovnicu. Neki odgajatelji navode kako se ne pripremaju posebno, već aktivnosti započinju spontano te ovise o situaciji.

U idućem su pitanju odgajatelji navodili koje slikovnice i priče najčešće koriste u radu s djecom. Odgovori na ovo pitanje su bili vrlo slični. Najčešći odgovor je bio da koriste slikovnice i priče primjerene djetetovoj dobi. Mnogi odgajatelji navode kako najviše koriste bajke i basne s poukom. Nadalje, kažu kako uglavnom biraju problemske, edukativne, tematske i terapijske slikovnice. Vrlo im je važno da slikovnice budu pune kvalitetnih ilustracija te da budu jednostavne i jasne. Isticali su da koriste sve vrste knjiga, a posebice slikovnice i enciklopedije. Dvije odgajateljice su navele kako koriste priče i slikovnice na engleskom jeziku. Neki su naveli konkretne primjere, pa tako najčešće biraju slikovnice autora Dicka Brune. Mnogi koriste klasične bajke poput *Pepeljuge* autora Charlesa Perraulta, zatim bajki braće Grimm kao što su *Crvenkapica*, *Snjeguljica* i *Tri praščića*, *Petra Pana* autora Jamesa Matthewa Barriera te bajku autora Carla Collodia, *Pinokio*. Nadalje, biraju i klasične slikovnice hrvatskih autora, poput *Ježeve kućice* autora Branka Ćopića, *Mace papučarice* autorice Ele Peroci i *Plesne haljine žutog maslačka* autorice Sunčane Škrinjarić. Osim toga, ističu se i suvremenije slikovnice poput *Ribe duginih boja* autora Marcusa Pfistera i *Nezadovoljne bubamare* autorice Sunčane Škrinjarić.

Posljednje pitanje se odnosilo na doživljaj djece i njihovu reakciju na čitanje i pripovijedanje priča. Svi odgajatelji su odgovorili da djeca uživaju i vole slušati priče te je interes iznimno velik. Pozitivno reagiraju i nerijetko traže da im se priča ponovi ili ispriča, odnosno pročita neka druga. Odgajatelji navode da se djeca vrlo često poistovjećuju s likovima te ih kasnije koriste u slobodnoj igri. Djeca nakon čitanja uzimaju slikovnice u ruke pa ju listaju. Postavljaju pitanja o priči te su znatiželjni

saznati što se kasnije dogodilo s određenim likom, a nerijetko i sama nakon čitanja, prepričaju priču. Mnogi odgajatelji navode da su boja glasa i korištenje lutke ono što djecu najviše privlači i što zadržava njihovu pažnju.

Nakon obrade svih anketnih upitnika i analize odgovora, mogu zaključiti da odgajatelji iznimno cijene čitanje i pripovijedanje. Smatraju takve aktivnosti važnima za cjelokupni rast i razvoj djeteta. Osim toga, svi odgajatelji koje sam ispitala, provode aktivnosti čitanja sa svojom djecom u skupini i to gotovo svakodnevno. Koriste razne načine, biraju raznolika sredstva te su upoznati s mnogim književnim djelima. Svjesni su koliko čitanje i pripovijedanje pozitivno utječe na dijete te im je to poticaj za daljnje osmišljanje aktivnosti. Ipak, kao što je i očekivano, svakodnevno čitanje i pripovijedanje djeci se uglavnom odnosi na čitanje i pripovijedanje prije popodnevnog odmora, no te bi se aktivnosti trebale češće provoditi i tijekom drugih dijelova dana. Također, odgajatelji su naveli kako vrlo često provode aktivnosti čitanja, no nisu opisali aktivnosti koje provode nakon čitanja što također uvelike utječe na sam doživljaj književnog djela te djetetovo stvaralaštvo i razvoj.

6. ZAKLJUČAK

Važnost čitanja i pripovijedanja djeci od najranije dobi ima izniman utjecaj na cjelokupni rast i razvoj djeteta. Osim toga, mnoga su istraživanja pokazala da je čitanje i pripovijedanje djeci u rangu sa zadovoljavanjem njegovih osnovnih životnih potreba. Dijete se rađa s biološkim, socijalnim i spoznajnim potencijalom te je dužnost odraslih osoba u djetetovom životu nastaviti razvijati taj urođeni potencijal.

Čitanje je kognitivno vrlo zahtjevna aktivnost koja iziskuje puno rada i truda te vremena za usavršavanje. Upravo zato, rano i predškolsko razdoblje predstavlja temelj za buduće čitanje. Raznim aktivnostima čitanja u odgojno-obrazovnoj skupini dijete počinje osvješćivati značaj pisane riječi te razvija motivaciju za čitanje u budućem životu.

Dječja književnost je, kako samo ime i kaže, književnost namijenjena djeci. Posebnost je u tome što njezina djela po svojoj formi i tematici odgovaraju djeci te sa svojim izrazom ne nadilazi mogućnost njihove percepcije. Sastoji se od rodova, vrsta i podvrsta, a kao najvažnije vrste za djecu rane i predškolske dobi u ovom radu su izdvojene slikovnica, bajka i priča. To su prva književna djela s kojima se dijete susreće, a samim time i imaju najveći utjecaj na njegov cjelokupni razvoj.

Odgajatelj u djetetovom životu ima vrlo važnu ulogu, pa tako, uz roditelje, ima i ključnu ulogu u čitanju i pripovijedanju. Komunikacija između djeteta i odgajatelja se odvija svakodnevno, a karakterizira je čvrsta emocionalna veza. Uloga odgajatelja je organizirati različite situacije i aktivnosti pomoću kojih će osigurati verbalnu komunikaciju s djetetom. Osim toga, važno je osigurati prostor i ozračje koje će poticati i biti primjereno aktivnostima čitanja i pripovijedanja. Također, odgajatelj mora biti dobar pripovjedač, stoga mora posjedovati određene kompetencije te nikada ne prestati učiti i istraživati.

Provedeno istraživanje pokazalo je da su odgajatelji svjesni velike važnosti i utjecaja čitanja i pripovijedanja na djetetov razvoj. Svakodnevno, na mnoge različite načine, pomoću različitih sredstava provode aktivnosti čitanja i pripovijedanja. Uglavnom se vode interesom djece što uvelike utječe na uspješnost tih aktivnosti. Svi odgajatelji su se složili da djeca uživaju u čitanju i pripovijedanju te da takve aktivnosti

imaju pozitivan utjecaj na cjelokupni razvoj djeteta. Iznimno je bitno da su odgajatelji svjesni važnosti i utjecaja čitanja i pripovijedanja na djetetov život te da su motivirani za svakodnevno organiziranje takvih aktivnosti.

7. POPIS LITERATURE

1. Bettelheim, B. (2000). *Smisao i značenje bajke*. Cres: Poduzetništvo Jakić
2. Crnković, M., Težak, D. (2002). *Povijest hrvatske dječje književnosti*. Zagreb: Znanje.
3. Čačko, P. (2000). Slikovnica, njezina definicija i funkcije, U: Javor, R (ur.), *Kakva je knjiga slikovnica*. Zagreb: Knjižnice Grada Zagreba. str. 12-16.
4. Čudina-Obradović, M. (2002). *Igrom do čitanja*. Zagreb: Školska knjiga.
5. Čudina-Obradović, M. (2004). *Kada kraljevna piše kraljeviću*. Zagreb: Pučko otvoreno učilište Korak po korak.
6. Čudina-Obradović, M. (2014). *Psihologija čitanja: od motivacije do razumijevanja*. Zagreb: Golden marketing-Tehnička knjiga, Učiteljski fakultet Sveučilišta u Zagrebu.
7. Hameršak, M., Zima, D. (2015). *Uvod u dječju književnost*. Zagreb: Leykam international, d.o.o.
8. Hlevnjak, B. (2000). Kakva je to knjiga slikovnica?, U: Javor, R (ur.), *Kakva je knjiga slikovnica*. Zagreb: Knjižnice Grada Zagreba. str. 7-11.
9. Hranjec, S. (2006). *Pregled hrvatske dječje književnosti*. Zagreb: Školska knjiga.
10. Velički, V. (2013). *Pričanje priča - stvaranje priča: Povratak izgubljenom govoru*: Zagreb: Alfa.
11. Visinko, K. (2014). *Čitanje, poučavanje i učenje*. Zagreb: Školska knjiga.
12. Visinko, K. (2005). *Dječja priča – povijest, teorija, recepcija i interpretacija*. Zagreb: Školska knjiga

○ Mrežno dostupni radovi:

1. Martinović, I., Stričević, I. (2011). *Slikovnica: prvi strukturirani čitateljski materijal namijenjen djetetu: Libellarium: časopis za povijest pisane riječi, knjige i baštinskih ustanova*, 4(1), 39-63. Pribavljeno 26.4.2018., s <https://hrcak.srce.hr/92392>

2. Radonić, M., & Stričević, I. (2009). *Rođeni za čitanje: promocija ranog glasnog čitanja djeci od najranije dobi. Paediatrica Croatica*, 53, 7-11. Pribavljeno 15.5.2018., s <http://hpps.kbsplit.hr/hpps-2009/pdf/dok02.pdf>

8. PRILOZI

Prilog 1. – Primjer anketnog upitnika za odgajatelje

Poštovani odgajatelji,

studentica sam 3. godine preddiplomskog studija Rani i predškolski odgoj i obrazovanje na Učiteljskom fakultetu u Rijeci. Za potrebe pisanja svoga završnog rada „Važnost čitanja i pripovijedanja u radu s djecom rane i predškolske dobi iz perspektive odgajatelja“ (mentorica doc. dr. sc. Maja Opašić) provodim anketu kojom želim ispitati Vaše mišljenje o važnosti čitanja i pripovijedanja djeci od najranije dobi. Ispunjavanje ove ankete je anonimno i Vaše sudjelovanje je dobrovoljno te me za bilo kakve dodatne informacije možete kontaktirati na vivien.skladany3@gmail.com.

Unaprijed zahvaljujem na odvojenom vremenu i pomoći!

Vivien Skladany

Molim Vas da odgovorite na sljedeća pitanja i podijelite svoja razmišljanja!

1. Koja je prema Vašem mišljenju važnost čitanja i/ili pripovijedanja priča djeci od najranije dobi?

2. Koliko često i kada provodite aktivnosti čitanja i/ili pripovijedanja priča u svojoj skupini?

3. Na koji način provodite aktivnosti čitanja i/ili pripovijedanja priča s djecom?

4. Kako se pripremate za aktivnosti čitanja i/ili pripovijedanja priča s djecom?

5. Koje priče i slikovnice najčešće koristite u radu s djecom?

6. Kako djeca reagiraju na čitanje i/ili pripovijedanje priča?